

Asociația Meșterilor Populari
din Moldova

Muzeul Etnografic
al Moldovei

PROCOAVĂ

ASOCIAȚIA MEȘTERILOR
POPULARI DIN MOLDOVA

lași, str. Ion Creangă, nr. 23; tel.: 0740/274303
e-mail: ampmiasi@gmail.com; web: www.mestri-populari.ro

Asociația cuprinde circa 100 de meșteri și creatori populari din România și Republica Moldova care ilustrează următoarele domenii ale meșteșugurilor populare: prelucrarea lemnului, olăritul, industria casnică, cojocăritul, icoane pe lemn și pe sticlă, încondeierea ouălor, măști, podoabe, fenerie, prelucrarea pieilor, împletituri din nuiile, sfoară, papură și pănuși, mobilier rustic, jucării etc.

Concepție și text: etnograf Marcel Lutic

Pliant editat cu sprijinul financiar
al Primăriei Municipiului Bacău și a Consiliului Municipal Bacău

Pliant editat cu prilejul organizării manifestării
„TÂRGUL DE PROCOAVĂ”
Târg de meșteri populari • ediția I • Bacău • 2-4 octombrie 2009

PROCOAVĂ, PROCOAVE SAU SĂRBĂTOAREA PĂRULUI

Prologul pentru 1 octombrie glăsuiește astfel: „În această lună, în ziua întâia, prăznuim pomenirea Acoperământului Prea Sfintei noastre de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioarei Maria. Trebuie să știm că acest praznic a început a se prăznuși pentru o pricină ca aceasta: în zilele împăratului Leon cel Înțelept în Constantinopol, spre o duminică, făcându-se priveghere de toată noaptea în sfânta biserică Vlaherna a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, în întâia zi a lunii octombrie, și mulțimea poporului stând înaintea, ca la patru ceasuri de noapte fiind, Sfântul Andrei cel nebun pentru Hristos și-a ridicat ochii în sus împreună cu ucenicul său, Fericitul Epifanie, și au văzut pe Împărăteasa cerului, pe ocrotitoarea a toată lumea, pe Preasfânta Fecioară Născătoare de Dumnezeu, stând în văzduh și rugându-se, strălucind cu lumină și acoperind pe popor cu cinstitul său omofor, înconjurată de oști cerești și de mulțime de sfinți care stăteau în haine albe cu cucernicie împrejurul ei, din care doi erau mai aleși, Sfântul Ioan Înaintemergătorul și Evanghelistul Ioan. Iar cele cu umilință graiuri ale rugăciunii ei către iubitul său fiu și Dumnezeul nostru Iisus Hristos acestea s-au auzit: «Împărate ceresc primește pe tot omul cel ce Te slăvește pe Tine și cheamă în tot locul Preasfânt numele Tău; și unde se face pomenirea numelui meu, acel loc îl sfințește și preamărește pe cei ce Te preamăresc pe Tine și pe cei ce cu dragoste mă cinstesc pe mine, Maica Ta. Primește-le toate rugăciunile și făgăduințele și-i izbăvește din toate nevoile și răutățile!» Știind și noi pe solitoarea și acoperitoarea noastră să năzuim către dânsa cu umilință strigând: «Acoperă-ne pe noi cu acoperământul tău Preasfântă Fecioară în ziua răutăților noastre; acoperă-ne în toate zilele noastre, iar mai ales în ziua cea rea când sufletul de trup se va despărți de față să ne stai întru ajutor și să ne acoperi pe noi de duhurile cele rele din văzduh, cele de sub cer, și în ziua înfricoșătoarei judecăți să ne acoperi pe noi întru ascunsul Acoperământului tău!»»

În calendarul popular românesc, prima sa zi a lui Brumărel era consacrată, pe vremuri, „Sfântului” Procoavă; evident, e vorba de un sfânt care nu se regăsește decât în imaginarul colectiv arhaic. După cum am văzut, creștinii ortodocși țin în această zi sărbătoarea numită Acoperământul Maicii Domnului; dacă nu am ști că altădată acoperământul sau capacul sicriului se numea *pocriș* sau *procovăț*, am crede că nu a existat nici o legătură între sărbătoarea populară și cea creștină. Adevărul este că timp de veacuri a avut loc un amestec continuu între fondul precreștin și adstratul creștin, semnificația sărbătorii de pe 1 octombrie putând fi rezumată, în cele din urmă, la importanța pe care o aveau felurile acoperitori (procovețe) pentru oameni, în special pentru femei.

De Procoave se ținea post pentru a-i feri pe toți ai casei de boli, de înec, de primejdii mari sau de supărări. Se mănâncă alimente fierte, ciorbe de legume și, în special, plăcinte cu poame culese acum din livezi. Nu este o zi în care s-au instituit interdicții speciale, așa cum se întâmplă de regulă în cazul altor sărbători populare. Gospodarii merg în grădini și livezi ca să culeagă ultimele roade, se ară pământul și se umplu butoaiele cu vin nou. În acest

ultim sens, învățătura populară ne spune că fiecare trebuie să aleagă strugurii cum se cuvine pentru a obține mai multe soiuri de vin.

E important de știut că, mai peste tot în spațiul românesc, sărbătoarea Procoavelor era socotită una a *femeilor*, prima săptămână a lui Brumărel fiind pusă, mai ales prin Ardeal, sub semnul lui Procoavă. Despre originalul sfânt Procoavă se credea că Dumnezeu l-a sfințit printre primii, dându-i sarcina de a ... acoperi pământul cu un prim strat de zăpadă (mai degrabă, de brumă!); tocmai de aceea, fetele mari care duceau lipsă de păr i se închinau cu mare evlavie de ziua sa pentru a le ... acoperi capul cu păr, devenind, după credința lor, mai plăcute flăcăilor care îndeobște nu le prea băgau în seamă. Speranța nemărturisită a acestor fete era că astfel se vor mărita mai curând, înțelegând acum mai bine de ce fetele de pe vremuri așteptau cu atâta nerăbdare ziua „Sfântului” Procoavă! Potrivit unei alte credințe, așa după cum câmpurile se acoperă cu nea, tot așa trebuie să se acopere și femeile cu o basma. De altfel, în mediul popular, basmaua evidenția, în planul costumației tradiționale, statutul femeii măritate.

Deoarece esența acestei sărbători populare rezidă mai ales în rugăciunile fetelor mari de a avea un păr bogat și frumos, amintim, în continuare, cum era perceput părul, mai ales cel al femeii, în comunitățile arhaice. Primul lucru care trebuie spus e că a existat o mare grijă pentru păr, această grijă izvorând din convingerea omului de pe vremuri că întreaga sa putere se află în părul de pe cap sau în cel al bărbii. Astfel, se considera că părul rămâne în legătură cu trupul chiar și după ce a fost tăiat, de aici interdicția categorică de a arunca părul, acesta trebuind neapărat să fie ars; o cauză a acestei interdicții venea și din faptul că o vrăjitoare ar fi putut face mult rău având asupra ei numai câteva şuvițe din părul cuiva. Pe de altă parte, grija pentru păr reieșea și dinspre asemănarea acestuia cu iarba, socotită un fel de păr al pământului, putându-ne imagina câtă grijă arătau ierbii populațiile de agricultori și crescători de animale de altădată. În plan social, părul lung era un însemn al puterii; tăierea sa semnifică sacrificiul sau capitularea. Părul fetelor mici, atunci când e tuns prima oară, era pus într-o baligă sau la rădăcina unui pom; se credea că procedând așa părul va crește lung și frumos. Fetele care vroiau să le crească părul mai repede foloseau la spălatul capului cânepă și frunze de nuc furate; cele care doreau să le crească părul cât mai lung trebuiau să-l ungă cu untură de arici, în vreme ce, pentru a nu le cădea părul, fetele nu trebuiau să-și pună pe cap căciulă de băiat sau să mănânce despletite. Despre femeia măritată văzută cu părul despletit se spunea că „trage a moarte pentru bărbatul ei”. În sfârșit, femeile nu aveau dreptul de a purta păr scurt; cele care nu respectau această interdicție nu mai putea intra în biserică...

Aceasta era sărbătoarea lui Procoavă, personajul mitologic care avea grijă la începutul anotimpului rece de acoperirea Mamei Pământ cu un strat de brumă sau chiar de nea, dar și „sfântul” care se îndura adesea de rugăciunile fetelor mari, dându-le un păr cât mai frumos, ajutându-le astfel să-și găsească ursitul un pic mai devreme!